

Joanna Affre*, Przemysław Rybicki**

Odpowiedzialność deliktowa uczestników kartelu – aspekty podmiotowe w świetle wybranego orzecznictwa

Spis treści

- I. Wstęp
- II. Podstawy prawne dochodzenia roszczeń od uczestników kartelu
- III. Wybrane orzecznictwo
  1. „Kartel windowy” (Komisja Europejska)
  2. Odpowiedzialność uczestników kartelu za szkody wynikające z efektu parasola cenowego (C-557/12 *Konne i inni*)
  3. Odpowiedzialność uczestników kartelu za szkody wobec podmiotów niedziałających na rynku właściwym (C-435/18 *Otis GmbH i inni*)
  4. „Kartel szynowy” w Niemczech
  5. Odpowiedzialność osobista uczestników kartelu za szkody wyrządzone naruszeniem prawa konkurencji
- IV. Podsumowanie

Streszczenie

Artykuł koncentruje się na analizie orzecznictwa dotyczącego odpowiedzialności uczestników kartelu wobec podmiotów trzecich za naruszenie prawa konkurencji. W pierwszej kolejności analizie poddane zostały podstawy prawne dochodzenia roszczeń i wynikające z nich uprawnienia dla podmiotów trzecich. Następnie, przedstawiono orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej: TSUE) oraz sądów krajowych, w których poszkodowani – niezwiązani umową z uczestnikami kartelu – dochodzili od nich roszczeń odszkodowawczych. Analiza orzecznictwa pokazuje, jak daleko sięga odpowiedzialność uczestników kartelu oraz jakie są jej ograniczenia.

Słowa kluczowe: kartel; uczestnik kartelu; naruszenie prawa konkurencji; roszczenie odszkodowawcze; dyrektywa 2014/104/UE, *private enforcement*; efekt parasola cenowego.

JEL: K21, K42

* Adwokat, partner zarządzający w kancelarii Affre i Wspólnicy sp.k., e-mail: joanna.affre@affre.pl, <https://orcid.org/0000-0001-8117-8369>.

** Radca prawny w kancelarii Affre i Wspólnicy sp.k., e-mail: przemyslaw.rybicki@affre.pl, <https://orcid.org/0000-0002-9054-7629>.

I. Wstęp

W połowie 2017 r. weszła w życie ustawa (dalej: ustawa)¹, stanowiąca implementację dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/104/UE z 26 listopada 2014 r. w sprawie niektórych przepisów regulujących dochodzenie roszczeń odszkodowawczych z tytułu naruszenia prawa konkurencji państw członkowskich i Unii Europejskiej, objęte przepisami prawa krajowego (dalej: dyrektywa odszkodowawcza)². Oba akty prawne mają jeden główny cel – ułatwienie podmiotom poszkodowanym przez naruszenie prawa konkurencji dochodzenia ich praw na drodze sądowej. Dlatego zakres podmiotowy odpowiedzialności uczestników kartelu został ustalony bardzo szeroko. Zgodnie z literalnym brzmieniem przepisów, odszkodowania za naruszenie prawa konkurencji może dochodzić „każda osoba” (dyrektywa) i sprawca naruszenia jest zobowiązany do naprawienia szkody wyrządzonej „komukolwiek” (ustawa).

Niestety **praktyka obrotu oraz pojawiające się spory interpretacyjne w sprawach *private enforcement* skłaniają do postawienia kilku pytań:**

- czy wyrażenia „każdy”/„komukolwiek” – użyte w dyrektywie i ustawie – oznaczają, że rzeczywiście każdy podmiot może dochodzić odszkodowania od uczestników kartelu;
- czy zakres podmiotów uprawnionych do odszkodowania ogranicza się jedynie do podmiotów występujących w łańcuchu dostaw (nabywcy i dostawcy – bezpośredni i pośredni);
- co z podmiotami finansującymi działalność poszkodowanych podmiotów (wydaje się, że takie podmioty nie występują w łańcuchu dostaw);
- czy klienci ostateczni (konsumenci) mogą rzeczywiście dochodzić odszkodowania od producentów;
- czy uczestnikom kartelu przysługują, w ramach obrony, zarzuty wobec podmiotów trzecich żądających odszkodowania?

W celu wyjaśnienia tych wątpliwości warto przeanalizować orzecznictwo TSUE oraz sądów krajowych w zakresie prywatnoprawnego egzekwowania prawa konkurencji. Te pytania pojawiają się coraz częściej w związku ze stosowaniem przepisów krajowych dotyczących *private enforcement*. Na część tych pytań odpowiedź dało już orzecznictwo TSUE.

II. Podstawy prawne dochodzenia roszczeń od uczestników kartelu

Dla uczestników karteli konsekwencje naruszenia prawa konkurencji mogą być dwojakie. Po pierwsze, w ramach publicznoprawnego egzekwowania reguł konkurencji, sprawca naruszenia jest „ścigany” przez organy antymonopolowe.

Po drugie, podmioty dotknięte skutkami kartelu mogą dochodzić odszkodowania od kartelistów na drodze cywilnej – przed sądami powszechnymi (tzw. prywatnoprawne egzekwowanie reguł konkurencji).

Jeśli między sprawcą naruszenia a podmiotem bezpośrednio poszkodowanym występują bezpośrednie stosunki umowne, możliwość dochodzenia odszkodowania nie budzi większych wątpliwości. Już w 2001 r. Trybunał Sprawiedliwości UE potwierdził możliwość sądowego dochodzenia roszczeń przez bezpośrednio poszkodowanych³. Jeśli, w konsekwencji naruszenia reguł

¹ Ustawa z 21.04.2017 r. o roszczeniach o naprawienie szkody wyrządzonej przez naruszenie prawa konkurencji (DzU 2017, poz. 1132).

² Dz. Urz. UE L 349, s. 1–19.

³ C-453/99 *Courage Ltd. przeciwko Bernard Crehan i Bernard Crehan przeciwko Courage Ltd oraz inne* (2001).

konkurencji przez uczestników kartelu, ich bezpośredni klienci lub kontrahenci ponieśli szkodę, podmioty te mogły dochodzić odszkodowania na zasadach ogólnych.

Problem pojawiał się jednak w sytuacjach, w których poszkodowanym był podmiot niezwiązany umową z uczestnikami kartelu. W praktyce bezpośrednio poszkodowany często przerzucał nadmierne obciążenie wynikające z kartelu na swoich klientów. W reżimie odpowiedzialności deliktowej przeważał pogląd wskazujący, że żądanie naprawienia szkody przysługuje jedynie bezpośrednio poszkodowanemu, natomiast podmioty pośrednio poszkodowane takiej możliwości nie mają⁴. W praktyce oznaczałoby to, że przykładowo w przypadku kartelu producentów samochodów, uczestnicy zмовы potencjalnie odpowiedzialiby jedynie wobec swoich dystrybutorów, bezpośrednich kontrahentów i dostawców części. Każdy dalszy nabywca, czyli np. konsument nabywający samochód od dystrybutora (a nie od producenta – uczestnika kartelu), takiej możliwości byłby pozbawiony. Takie rozwiązanie znacznie ograniczyłoby zakres odpowiedzialności uczestników kartelu, w tym skuteczność prywatnoprawnego egzekwowania reguł konkurencji, nie wspominając już o efekcie odstraszającym.

Wątpliwości dotyczące kręgu podmiotów uprawnionych do odszkodowania od uczestników kartelu starało się wyjaśnić orzecznictwo. W 2004 roku Trybunał Sprawiedliwości UE w wyroku w sprawach C-295-298/04 Manfredi uznał, że „[K]ażda osoba jest uprawniona powoływać się na nieważność porozumienia lub praktyki zakazanych przez [prawo konkurencji], i gdy między takim porozumieniem lub taką praktyką a poniesioną szkodą istnieje związek przyczynowy, żądać naprawienia tej szkody”.

Krokiem milowym dla podmiotów pośrednio poszkodowanych kartelem było przyjęcie dyrektywy odszkodowawczej. Dyrektywa już na samym początku wskazuje (motyw 3), że w celu osiągnięcia pełnej skuteczności i praktycznego skutku stosowania art. 101 i 102 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej (dalej: TFUE)⁵, niezbędne jest aby **każdy podmiot mógł dochodzić przed sądem krajowym odszkodowania z tytułu wyrządzonej mu szkody wynikającej z naruszenia reguł konkurencji**. W konsekwencji dyrektywa odszkodowawcza nałożyła na państwa członkowskie obowiązek zapewnienia, aby każda osoba, która poniosła szkodę wynikającą z naruszenia prawa konkurencji, mogła dochodzić i uzyskać pełne odszkodowanie z tytułu tej szkody (art. 3 ust. 1). Pełne odszkodowanie obejmuje straty, które poszkodowany poniósł (*damnum emergens*), korzyści, które mógłby osiągnąć, gdyby mu szkody nie wyrządzono (*lucrum cessans*) oraz odsetki.

Dyrektywa odszkodowawcza podkreśla, że z prawa do odszkodowania mogą korzystać wszystkie podmioty, bez względu na to czy łączą je bezpośrednio stosunki umowne ze sprawcą (sprawcami) naruszenia oraz niezależnie od tego, czy organ ochrony konkurencji stwierdził wcześniej naruszenie prawa (motyw 13). Dotyczy to w różnej mierze konsumentów, przedsiębiorstw, jak również organów publicznych.

Transpozycja wymienionej wyżej dyrektywy do polskiego porządku prawnego nastąpiła w wyniku uchwalenia wymienionej wcześniej ustawy. Ustawa weszła w życie 27 czerwca 2017 r. i od tego momentu podmioty poszkodowane w Polsce mogą korzystać z ułatwień w dochodzeniu roszczeń od uczestników karteli. W art. 3 ustawy ustawodawca wprowadził podstawową regułę

⁴ Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o roszczeniach o naprawienie szkody wyrządzonej przez naruszenie prawa konkurencji, druk sejm. Nr 1370, s. 8.

⁵ Dz. Urz. UE 2004 Nr 90, poz. 864[2].

rzządzającą odpowiedzialnością uczestników kartelu za naruszenie prawa konkurencji – sprawca naruszenia jest obowiązany do naprawienia szkody wyrządzonej **komukolwiek**⁶. Podobnie zatem, jak w dyrektywie, krąg podmiotów uprawnionych do dochodzenia i uzyskania odszkodowania jest nieograniczony. Jednocześnie taka zasada odpowiedzialności uczestników kartelu stanowi znaczne rozszerzenie kręgu podmiotów, które – przed wejściem w życie ustawy – mogły swoje roszczenie opierać na art. 415 k.c. W praktyce podmiotem uprawnionym do odszkodowania był jedynie podmiot bezpośrednio poszkodowany. Natomiast nowa ustawa rozszerzyła ten krąg nie tylko o nabywców pośrednich, lecz także wyraźnie wskazała dostawców (bezpośrednich i pośrednich) jako uprawnionych. Tym samym wszystkim podmiotom występującym w łańcuchu dostaw (niezależnie od ich poziomu i „odległości” od sprawcy naruszenia) zostało przyznane prawo do dochodzenia odszkodowania.

W teorii zatem, literalnie brzmienie przepisów wskazuje na niczym nieograniczony krąg podmiotów uprawnionych do dochodzenia odszkodowania. Pomimo – jak się wydaje – dosyć jasnego zakresu podmiotowego dyrektywy odszkodowawczej, sądy krajowe mają nadal wątpliwości dotyczące uprawnień podmiotów dochodzących odszkodowań od uczestników kartelu. Najnowszym przykładem jest odpowiedź TSUE na pytanie prejudycjalne zadane przez niemiecki Sąd Najwyższy⁷. Cała historia zaczęła się od kartelu producentów wind i schodów ruchomych.

III. Wybrane orzecznictwo

1. „Kartel windowy” (Komisja Europejska)

W dniu 21 lutego 2007 r. Komisja Europejska (dalej: KE) nałożyła na spółki Kone, Otis, Schindler Aufzüge und Fahrtreppen i Schindler Liegenschaftsverwaltung – uczestników kartelu windowego kary o łącznej wysokości 992 mln EUR. Kartel ten trwał co najmniej od lat osiemdziesiątych XX wieku i działał na terenie Belgii, Niemiec, Luksemburga i Holandii. Celem tego kartelu było zagwarantowanie jego uczestnikom wyższej ceny na ich towary i usługi niż ta, którą mogliby oni stosować w normalnych warunkach konkurencji. Spowodowało to zakłócenie wolnej konkurencji i zniekształciło ceny, które byłyby inne gdyby tego kartelu nie było.

Z pewnością uczestnicy kartelu wind i schodów ruchomych, nie przypuszczali, że ich sprawa wniesie tak znaczący wkład do doktryny *private enforcement* i wpłynie, w tak szerokim zakresie, na kwestie naprawiania szkód spowodowanych antykonkurencyjnymi porozumieniami w UE.

2. Odpowiedzialność uczestników kartelu za szkody wynikające z efektu parasola cenowego (C-557/12 *Kone i inni*)

W wyroku wydanym w dniu 5 czerwca 2014 r. w sprawie C-557/12 (*Kone, Otis, Schindler i ThyssenKrupp*) TSUE przyznał, że artykuł 101 TFUE należy interpretować w ten sposób, że sprzeciwia się on wykładni i stosowaniu prawa krajowego państwa członkowskiego, które przewiduje, iż z przyczyn prawnych kategorycznie wyłączona jest odpowiedzialność cywilnoprawna przedsiębiorstw uczestniczących w kartelu za szkody wynikające z tego, że przedsiębiorstwo

⁶ Trochę inaczej niż dyrektywa, polski ustawodawca kładzie nacisk na obowiązek po stronie sprawcy, a nie uprawnienie poszkodowanego do dochodzenia roszczeń.

⁷ C-435/18 *Otis GmbH i in.*

nieuczestniczące w tym kartelu, korzystając z machinacji kartelu, ustaliło swoje ceny na poziomie wyższym niż należałoby tego oczekiwać w braku istnienia kartelu.

Orzeczenie zostało wydane w związku z następującym stanem faktycznym. W dniu 8 października 2008 r. Oberster Gerichtshof – sąd antymonopolowy drugiej instancji, utrzymał w mocy postanowienie Kartellgericht (sądu antymonopolowego) z dnia 14 lutego 2007 r. nakładające grzywnę na spółki Kone, Otis i Schindler Aufzüge und Fahrtreppen, jak również na dwie inne spółki. Ponieważ spółka ThyssenKrupp Aufzüge skorzystała z programu *leniency* – nie była ona stroną w postępowaniu antymonopolowym. Zdaniem tego sądu, uczestnicy kartelu dążyli do skoordynowania swoich działań w stosunku do ponad połowy rynku nowych urządzeń w Austrii. W odniesieniu do ponad połowy projektów realizowanych w czasie trwania kartelu nastąpił również zgodny przydział na rzecz jednego z uczestników kartelu. W konsekwencji 1/3 rynku została objęta uzgodnieniami kartelistów. Mniej więcej 2/3 projektów zostało zrealizowanych zgodnie z planem. Jedną trzecią zamówień przyznano przedsiębiorstwom nieuczestniczącym w kartelu (podmiotom trzecim) lub jednemu z uczestników kartelu, który nie przestrzegał uzgodnionego podziału rynku i składał tańsze oferty. Również w stosunkach dwustronnych stwierdzono przypadki przydzielania projektów za wspólnym porozumieniem. Praktyki uczestników kartelu powodowały utrzymanie *status quo* na rynku. Ceny, jak i udziały rynkowe poszczególnych przedsiębiorstw nie ulegały zmianie również w latach poprzedzających bezpośrednio rok 2004.

Po tym orzeczeniu spółka ÖBB-Infrastruktur, powołując się na „efekt parasola cenowego” (*umbrella effect*), zażądała od kartelistów naprawienia szkody. Wartość szkody określiła na kwotę 1839239,74 EUR. Pokrzywdzona spółka argumentowała, że **szkoda powstała w związku z zakupem wind i schodów ruchomych od innych uczestników rynku, nieuczestniczących w kartelu**. Sprzedający, nie będąc w kartelu i tak, poprzez naśladownictwo cenowe dostosowali swoje ceny do cen stosowanych przez kartelistów. Gdyby kartelu nie było, cena rynkowa byłaby niższa. W toku postępowania karteliści podważali możliwość żądania odszkodowania opartego na istnieniu parasola cenowego (*umbrella claims*).

Zgodnie z orzecznictwem sądów austriackich, aby żądać odszkodowania z tytułu deliktu, należy wykazać istnienie adekwatnego związku przyczynowego pomiędzy szkodą a bezprawnym działaniem. W konsekwencji naruszciciel odpowiada za wszystkie, również przypadkowe, następstwa swojego działania. Jednak nie odpowiada za następstwa nietypowe. Pierwotnie sąd pierwszej instancji uznał, że gdy przedsiębiorstwo nieuczestniczące w kartelu czerpie korzyści z efektu parasola cenowego, brak jest adekwatnego związku przyczynowego między kartelem a szkodą poniesioną ewentualnie przez kupującego. Sytuacja na rynku, spowodowana przez uczestników kartelu, oddziałuje na konkurenta, jednak to jakie wnioski wyciągnie on z tej sytuacji dla swojego przedsiębiorstwa i swoich towarów oraz jakie decyzje dotyczące cen wtedy podejmie, zależy od wielu czynników, które nie mają związku z kartelem.

Sąd krajowy wskazywał, że zgodnie z teorią celu ochronnego normy – spowodowanie szkody majątkowej zobowiązuje do jej naprawienia tylko wtedy, gdy bezprawność szkody wynika z naruszenia umowy, praw bezwzględnych oraz norm określających chronione dobra i interesy. Decydujące jest zatem czy norma naruszona przez wyrządzającego szkodę ma na celu właśnie ochronę interesów poszkodowanego. Taka sytuacja nie występuje w przypadku praktyki parasola

cenowego (*umbrella pricing*). Bezprawne działania uczestników kartelu mają na celu poszkodowanie osób kupujących ich towary za ceny sztucznie utrzymywane na wysokim poziomie. Szkoda spowodowana efektem parasola cenowego jest jedynie skutkiem ubocznym w następstwie samodzielnej decyzji wpływającej z oceny sytuacji rynkowej przez przedsiębiorstwo nieuczestniczące w tym kartelu. Austriacki sąd podkreślał, że możliwość żądania odszkodowania w przypadku efektu „parasola cenowego” budzi w prawie UE oraz w przepisach krajowych Niemiec i Austrii, silne kontrowersje. Sąd chciał ustalić czy odmowa prawa do odszkodowania jest zgodna z ustanowioną przez TSUE zasadą skuteczności.

Dlatego sąd zwrócił się do TSUE z następującym pytaniem prejudycjalnym:

Czy art. 101 TFUE (art. 81 WE, art. 85 traktatu WE) należy interpretować w ten sposób, że każda osoba może żądać od uczestników kartelu naprawienia również szkody spowodowanej przez podmiot nieuczestniczący w kartelu, który korzystając z obowiązującego na rynku podwyższonego poziomu cen, zwiększa ceny na swoje produkty znacznie, aniżeli gdyby kartel ten nie istniał (umbrella pricing), tak że ustanowiona przez Trybunał [...] zasada skuteczności wymaga uwzględnienia takiego powództwa w ramach prawa krajowego?

Odpowiadając na pytanie TSUE przypominał, że art. 101 ust. 1 TFUE i art. 102 TFUE wywołują bezpośrednie skutki w stosunkach między jednostkami i przyznają im prawa, które sądy krajowe są zobowiązane chronić. Ta ochrona jest bardzo istotna i skuteczność tych przepisów nie może być kwestionowana. Każdy musi mieć prawo żądania naprawienia szkody, jeśli między tą szkodą a porozumieniem lub praktyką zakazaną przez art. 101 TFUE istnieje związek przyczynowy. Skuteczność tych norm prawa UE zniechęca do wchodzenia w antykonkurencyjne porozumienia. TSUE powtórzył również wnioski płynące z wyroku w sprawie *Manfredi*. W przypadku gdy nie ma właściwych uregulowań w UE ustawodawcy krajowi muszą ustalić zasady realizowania prawa do żądania odszkodowania z tytułu szkody wynikającej z kartelu, w tym zasad dotyczących stosowania pojęcia „związku przyczynowego”. Kluczowe jest przy tym, zdaniem TSUE, przestrzeganie zasady równowagi i skuteczności. Oznacza to, że korzystanie z praw wynikających z przepisów UE musi być możliwe i nie może być nadmiernie utrudnione.

TSUE podkreślił, że dla klienta przedsiębiorstwa niebędącego członkiem kartelu, lecz korzystającego z efektu parasola cenowego, fakt poniesienia szkody z powodu zawyżonej ceny oferty jest jednym ze skutków kartelu. Członkowie kartelu nie mogą lekceważyć tego skutku. W konsekwencji, **ofiara efektu parasola cenowego musi mieć możliwość dochodzenia odszkodowania od kartelistów, nawet jeśli nie była z nimi związana umową**. Przesłankami tej odpowiedzialności są (i) zastosowanie efektu parasola cenowego przez osoby trzecie, działające w sposób autonomiczny, oraz (ii) fakt, że jego wystąpienie nie mogło być pominięte przez członków kartelu. Do sądu krajowego należy zbadanie czy przesłanki te są spełnione. TSUE odrzucił argumenty kartelistów, że nie wzbogacili się z powodu szkody poniesionej przez ÖBB-Infrastruktur, a także twierdzenia, że ze względu na skorzystanie z programu *leniency* i bliską współpracę z KE nie powinni być pociągani do odpowiedzialności cywilnej. Zdaniem TSUE, **program łagodzący sankcję nie może pozbawić pokrzywdzonych prawa do żądania naprawienia szkody przed sądami krajowymi**.

3. Odpowiedzialność uczestników kartelu za szkody wobec podmiotów nie działających na rynku właściwym (C-435/18 Otis GmbH i inni)

W dniu 12 grudnia 2019 r. TSUE ponownie pochylił się nad skutkami kartelu windowego i poszedł jeszcze o krok dalej orzekając, że:

Artykuł 101 TFUE należy interpretować w ten sposób, że podmioty, które nie działają jako dostawcy lub nabywcy na rynku właściwym dotkniętym działaniem kartelu, lecz które udzieliły odbiorcom produktów oferowanych na tym rynku dotacji w formie pożyczek preferencyjnych, mogą żądać zasądzenia od przedsiębiorstw uczestniczących w tym kartelu naprawienia szkody, jaką poniosły, z uwagi na fakt, że skoro kwota tych dotacji była wyższa niż w wypadku braku istnienia tego kartelu, podmioty te nie były w stanie wykorzystać tej różnicy na inne bardziej dochodowe cele.

Podstawą do wydania tego orzeczenia był następujący stan faktyczny. Po ukaraniu kartelistów przez KE austriacki Sąd Najwyższy (dalej: ASN), wyrokiem z dnia 8 października 2008 r. potwierdził postanowienie austriackiego sądu do spraw konkurencji z dnia 14 grudnia 2007 r., na mocy którego na Otis, Schindler i Kone, a także na dwie inne spółki została nałożona grzywna za ich antykonkurencyjne zachowanie w Austrii. Spółka ThyssenKrupp, mimo że uczestniczyła wraz ze wszystkimi tymi przedsiębiorstwami w tym kartelu na rynku austriackim, w związku ze złożeniem wniosku *leniency*, skorzystała z programu łagodzenia sankcji przewidzianego w prawie austriackim.

W dniu 2 lutego 2010 r. Land Oberösterreich i 14 innych podmiotów wniosło pozew do Sądu gospodarczego w Wiedniu z żądaniem zasądzenia od spółek Otis, Schindler, Kone i ThyssenKrupp odszkodowania za szkody wyrządzone im przez kartel windowy. Jednak, w przeciwieństwie do pozostałych 14 podmiotów, Land Oberösterreich nie twierdził, że poniósł szkodę jako bezpośredni lub pośredni nabywca produktów, których dotyczył kartel, lecz **jako podmiot publiczny przyznający dotacje**. Land Oberösterreich podniósł, że w ramach budżetu przeznaczanego na wspieranie budownictwa mieszkaniowego przyznał, w okresie trwania kartelu, kredyty na preferencyjnych warunkach, na finansowanie projektów budowlanych, do wysokości pewnego odsetka łącznych kosztów budowy. Beneficjenci tych pożyczek otrzymali finansowanie na bardziej korzystnych warunkach. Zastosowana stopa procentowa była niższa niż stopa rynkowa. Zdaniem Land Oberösterreich, koszty związane z instalacją wind, ujęte w całkowitych kosztach budowy ponoszonych przez beneficjentów, były wyższe wskutek kartelu. **Dlatego Land musiał udzielać pożyczek na wyższe kwoty. Gdyby ten kartel nie istniał Land Oberösterreich udzieliłby pożyczek w niższej kwocie i mógłby zainwestować różnicę w wysokości średniego oprocentowania pożyczek udzielonych przez rząd federalny w inne intratne inwestycje.** Na tej podstawie Land domagał się zasądzenia od spółek Otis, Schindler, Kone i ThyssenKrupp zapłaty kwoty wynikającej z tytułu utraconych odsetek. Wyrokiem z 21 września 2016 r. Sąd Gospodarczy w Wiedniu oddalił żądanie Landu. Zdaniem sądu Land nie działał aktywnie na rynku wind i schodów ruchomych, a zatem poniósł jedynie szkodę pośrednią, która jako taka nie może stanowić podstawy do uzyskania odszkodowania. Sąd Apelacyjny w Wiedniu postanowieniem z dnia 27 kwietnia 2017 r. uchylił to orzeczenie i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania. Uznał on, że **zakaz karteli służy również ochronie interesów finansowych podmiotów, które**

muszą ponosić dodatkowe koszty wynikające z zakłócenia warunków rynkowych. Zdaniem tego sądu, ochrona obejmuje również podmioty prawa publicznego, takie jak Land Oberösterreich, które, poprzez oferowanie dotacji, przyczyniają się do realizacji projektów budowlanych. W konsekwencji Land kreował znaczącą część popytu na rynku wind i schodów ruchomych, na którym karteliści sprzedawali swoje usługi po zawyżonych cenach.

Spółki Otis, Schindler, Kone i ThyssenKrupp zaskarżyły to postanowienie do ASN. ASN uznał, że o ile orzecznictwo TSUE przewiduje w szczególności, że każdy ma prawo domagać się naprawienia szkody wyrządzonej mu przez umowę lub zachowanie mogące ograniczyć lub zakłócić konkurencję, o tyle konieczny jest związek przyczynowy między szkodą a antykonkurencyjnym zachowaniem. ASN powtórzył za TSUE, że określenie sposobów korzystania z tego prawa, w tym sposobów stosowania pojęcia „związku przyczynowego”, leży w gestii państw członkowskich przy poszanowaniu zasad równoważności i skuteczności. Należy zatem unikać sytuacji, w której prawo krajowe praktycznie uniemożliwia lub nadmiernie utrudnia korzystanie z praw przyznanych przez porządek prawny UE. Sąd ten podkreślił również, że z podmiotowego punktu widzenia, zakaz karteli obejmuje wszystkich dostawców i nabywców obecnych na rynkach, których kartel fizycznie i geograficznie dotyczy. Zdaniem ASN, podmioty prawa publicznego, które ułatwiają, za pomocą dotacji, niektórym grupom kupujących łatwiejsze nabywanie produktu objętego kartelem, nie są jednak bezpośrednimi podmiotami gospodarczymi rynku, nawet jeśli znaczna część działalności tego rynku jest możliwa jedynie dzięki tym dotacjom.

Z tych powodów ASN postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z pytaniem prejudycjalnym: „Czy art. 85 traktatu EWG, art. 81 WE i art. 101 TFUE należy interpretować w ten sposób, że w celu zachowania pełnej skuteczności tych przepisów i praktycznej skuteczności zakazu wynikającego z tych przepisów niezbędne jest, aby naprawienia szkody od uczestników porozumienia kartelowego mogły żądać również te podmioty, które nie działają jako dostawcy lub nabywcy na właściwym rynku produktowym i geograficznym dotkniętym działaniem kartelu, lecz które w ramach przepisów ustawowych jako instytucje wspierające udzielają odbiorcom produktów oferowanych na rynku dotkniętym działaniem kartelu pożyczek preferencyjnych, a których szkoda polega na tym, że suma udzielonych przez nie pożyczek odpowiadająca określonej wartości procentowej kosztów produktu była wyższa, niż miałyby to miejsce w warunkach braku porozumienia kartelowego, a przez co nie mogły one z zyskiem ulokować tych kwot?”

TSUE odpowiadając na to pytanie podkreślił, że art. 101 ust. 1 TFUE wywołuje bezpośrednie skutki w stosunkach między jednostkami i przyznaje im prawa, które sądy krajowe są zobowiązane chronić⁸. Każdy może żądać naprawienia szkody, jeśli między tą szkodą a porozumieniem lub praktyką zakazaną przez art. 101 TFUE istnieje związek przyczynowy⁹. Przepisy krajowe dotyczące sposobu wykonywania prawa do dochodzenia odszkodowania za szkody wynikające z porozumienia lub praktyki zakazanej na mocy art. 101 TFUE nie mogą wpływać na skuteczne stosowanie tego przepisu¹⁰. Prawo krajowe musi uwzględniać cel realizowany przez art. 101 TFUE. Celem jest zapewnienie utrzymania skutecznej i niezakłóconej konkurencji na rynku wewnętrznym, a tym

⁸ Wyr.: z 20.09.2001 r., *Courage i Crehan*, C-453/99, EU:C:2001:465, pkt 23; z 14.03.2019 r., *Skanska Industrial Solutions i in.*, C-724/17, EU:C:2019:204, pkt 24 i przytoczone tam orzecznictwo.

⁹ Wyr.: z 13.07.2006 r., *Manfredi i in.*, od C-295/04 do C-298/04, EU:C:2006:461, pkt 61; a także z 14.03.2019 r., *Skanska Industrial Solutions i in.*, C-724/17, EU:C:2019:204, pkt 26 i przytoczone tam orzecznictwo.

¹⁰ Zob. podobnie wyr. z 5.06.2014 r. *Kone i in.*, C-557/12, EU:C:2014:1317, pkt 26 i przytoczone tam orzecznictwo.

samym cen ustalonych na podstawie wolnej konkurencji. TSUE orzekł, że przepisy krajowe muszą uznawać prawo każdej osoby do dochodzenia naprawienia poniesionej szkody¹¹. TSUE zgodził się również ze stanowiskiem rzecznik generalnej Julianne Kokott, że zarówno zapewnienie pełnej skuteczności i *effet utile* art. 101 TFUE, jak i skuteczna ochrona przed szkodliwymi konsekwencjami naruszenia reguł konkurencji zostałyby poważnie zagrożone, gdyby ograniczono możliwość dochodzenia odszkodowania za szkodę powstałą w wyniku działania kartelu do dostawców i nabywców na rynku, którego dotyczy kartel. Takie ograniczenie doprowadziłoby bowiem do pozbawienia ofiar karteli możliwości dochodzenia odszkodowania.

TSUE pozostawił ASN ustalenie czy Land Oberösterreich rzeczywiście poniósł szkodę wskazując, że w tym celu ASN powinien zbadać czy Land mógł dokonać bardziej dochodowych inwestycji, a jeżeli tak, to czy przedstawił niezbędne dowody na istnienie związku przyczynowego między tą szkodą a kartelem. TSUE potwierdził, że skargi o odszkodowanie za szkodę wynikającą z naruszenia art. 101 TFUE mają szeroki zakres zastosowania. Wzmacnia to odstraszący skutek reguł konkurencji, zwiększając potencjalne koszty, jakie kartelista może ponieść w związku z uczestnictwem w kartelu.

4. „Kartel szynowy” w Niemczech

W tym samym duchu toczyła się ciekawa sprawa w Niemczech dotycząca tzw. niemieckiego kartelu szynowego¹². W latach 2001–2011 kilku producentów i dostawców szyn, zwrotnic kolejowych i innych produktów służących do budowy infrastruktury kolejowej brało udział w antykonkurencyjnych porozumieniach. Uczestnicy kartelu przez cały okres wspólnie ustalali ceny, kontyngenty i dzieli między siebie klientów. Porozumienia te dotyczyły w szczególności sprzedaży szyn, zwrotnic i podkładów kolejowych lokalnym przedsiębiorstwom transportowym, w szczególności w ramach przetargów organizowanych przez lokalne władze. Produkty będące przedmiotem zмовy były bardzo często nabywane przez miasta, na potrzeby rozbudowy miejskiego systemu transportu publicznego.

Decyzją z 18 lipca 2013 r. Bundeskartellamt nałożył grzywny na ośmiu uczestników kartelu szynowego. Skutki działania kartelu najbardziej odczuli przewoźnicy kolejowi, przedsiębiorstw transportu publicznego oraz miasta, które były odpowiedzialne za organizację takiego transportu. W konsekwencji, część pokrzywdzonych podmiotów zaczęła dochodzić odszkodowań przed różnymi sądami w Niemczech, powołując się na szkodę w postaci zawyżonych cen. Pozew przeciwko uczestnikom kartelu złożyło m.in. miasto Monachium, żądając od pozwanych odszkodowania z tytułu zawyżonych cen spowodowanych przez kartel. Miasto wniosło o odszkodowanie wynikające nie tylko z przetargów czy umów, w których jako wykonawcę wybrano jednego z uczestników kartelu, lecz także odszkodowanie wynikające z transakcji z podmiotami trzecimi. Miasto Monachium twierdziło, że szkoda po jego stronie powstała w wyniku efektu parasola cenowego. Sąd zgodził się z tym argumentem, uznając że efekty parasola cenowego odnoszą się również do zmian cen dokonanych przez podmioty zewnętrzne – nie uczestniczące w kwestionowanym kartelu. Jeżeli kartelowi udaje się utrzymać cenę niektórych produktów na sztucznie zawyżonym poziomie

¹¹ Zob. podobnie wyr. z 5.06.2014 r. *Kone i in.*, C-557/12, EU:C:2014:1317, pkt 32 i przytoczone tam orzecznictwo.

¹² Wyr. Wyższego Sądu Krajowego (Oberlandesgericht) w Monachium z 8.03.2018 r., U 3497/16 Kart; wyr. sądu krajowego (Landgericht) we Franfurcie z 30.03.2016 r., 2-06 O 464/14; wyr. sądu krajowego (Landgericht) w Hamburgu z 1.09.2017, 315 O 356/14.

i jeżeli spełnione są pewne warunki rynkowe, nie można wykluczyć, że konkurent nieuczestniczący w kartelu może podjąć decyzję o ustaleniu ceny za swoją ofertę na poziomie wyższym niż ten, który zostałby osiągnięty w normalnych warunkach konkurencji, tj. bez udziału kartelu. Podmiot trzeci, nieuczestniczący w kartelu, może podjąć decyzję o ustaleniu ceny ofertowej, nawet jeśli należy ją uznać za decyzję całkowicie autonomiczną, poprzez odniesienie do ceny rynkowej, która została zniekształcona przez kartel i tym samym jest antykonkurencyjna. W związku z tym szkoda poniesiona przez klienta przedsiębiorstwa nieuczestniczącego w kartelu, ale „korzystającego” z warunków ekonomicznych efektu parasola cenowego, która jest wyższa niż miałoby to miejsce w przypadku braku kartelu, jest jedną z możliwych konsekwencji kartelu. Uczestnicy kartelu nie mogą uniknąć odpowiedzialności wynikającej z takich, nawet „pośrednich” skutków ich zachowań. W związku z tym **poszkodowany klient (tutaj miasto Monachium) może domagać się odszkodowania za szkodę wyrządzoną mu przez członków kartelu, nawet jeśli nie miał z nimi żadnej relacji umownej**. Podmioty trzecie w stosunku do uczestników kartelu (np. ich konkurencji) mogą zatem stosować wyższe ceny na rynku niż mogliby osiągnąć bez kartelu, nawet nie mając świadomości istnienia zakazanych porozumień. W związku z tym kartel może również szkodzić klientom takich podmiotów trzecich.

Karteliści próbowali argumentować, że po pierwsze, powód w skutek wielu własnych działań zwiększył wysokość szkody, a ponadto strata została w całości przerzucona na pasażerów, tj. klientów przedsiębiorstwa komunikacji miejskiej (tzw. *passing-on defence*). Zarzut ten opiera się na założeniu, że pod pewnymi warunkami, stronie poszkodowanej należy przypisać te korzyści, które są odpowiednio powiązane ze zdarzeniem powodującym szkodę, ponieważ nie powinna ona znajdować się w lepszej sytuacji niż ta, która miałaby miejsce bez zdarzenia powodującego szkodę.

Taka argumentacja została jednak odrzucona przez sądy orzekające w sprawie. Sądy powołały się przy tym na względy racjonalności oraz potrzebę zapewnienia skuteczności prywatnoprawnego egzekwowania reguł konkurencji. **W przypadku przeniesienia szkody (obciążeń) na pasażerów korzystających z usług przewozowych, np. w drodze podwyżki cen biletów, po stronie tych klientów (konsumentów) wystąpiłyby jedynie niewielkie i tzw. „rozproszone” szkody. Każdy wzrost cen związany z kartelem zostałby przeniesiony w tak małym lub tak fragmentarycznym stopniu, że praktycznie nie ma możliwości udowodnienia, że wzrost ten faktycznie nastąpił**. Nawet gdyby taki dowód był możliwy, żaden z tych klientów przewoźnika czy miasta nie wytoczyłby samemu powództwa przeciwko uczestnikom kartelu, z uwagi na zbyt niską kwotę szkody. W takich sytuacjach sprawcy naruszeń prawa konkurencji nie musieliby się obawiać żadnych roszczeń odszkodowawczych. Tak więc w sprawach, w których zostałyby wykazane, że cała szkoda została przeniesiona na klientów końcowych (konsumentów), największą korzyść zyskaliby sami uczestnicy kartelu.

W analizowanej sprawie miasto Monachium w ogóle zakwestionowało okoliczność przeniesienia nadmiernego obciążenia na pasażerów. Argumentacja powoda była taka, że ceny biletów podróży, w przeciwieństwie do odsprzedaży towarów, nie są bezpośrednio związane z ceną zakupu określonej infrastruktury, lecz zależą od wielu innych czynników, w tym kosztów personelu, energii czy paliwa. Koszty inwestycji w tabor czy infrastrukturę są zatem uwzględniane w kosztach działalności podmiotu, ale nie są przenoszone na pasażerów jeden do jednego. Dodatkowo opłata

pobierana od pasażerów nie jest wyłącznie wynikiem rachunku zysku i strat, ale w przypadku usług użyteczności publicznej, ważne są też czynniki społeczne, takie jak dostęp ludności do transportu po przystępnych cenach. Ogranicza to znacznie możliwości przenoszenia nadmiernego obciążenia związanego z działalnością karteli na klientów końcowych, a tym samym eliminuje tych ostatnich z możliwości dochodzenia roszczeń od uczestników kartelu.

5. Odpowiedzialność osobista uczestników kartelu za szkody wyrządzone naruszeniem prawa konkurencji

Próbę rozszerzenia zakresu podmiotowego odpowiedzialności uczestników kartelu podjęło jedno z przedsiębiorstw poszkodowanych tzw. kartelem producentów samochodów ciężarowych. W 2016 r. KE zakwestionowała porozumienie horyzontalne 5 głównych, światowych producentów samochodów ciężarowych w postaci zmowy cenowej¹³. Jedno z hiszpańskich przedsiębiorstw, które kupiło jedną ciężarówkę MAN, złożyło do sądu pozew o odszkodowanie przeciwko sprzedawcy – spółce Man Truck & Bus Iberia S.A., która była hiszpańską spółką córką światowego producenta samochodów ciężarowych MAN. Spór dotyczył tego czy wskazana spółka córka powinna odpowiadać za naruszenia prawa konkurencji swojej spółki matki, będącej stroną decyzji wydanej przez KE.

Sąd pierwszej instancji uznał częściowo roszczenie powoda i nakazał Man Truck & Bus Iberia S.A. zapłacić odszkodowanie na rzecz powoda powiększone o ustawowe odsetki. Sąd wskazał, że spółka-córka ponosi odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez spółkę matkę, mimo że nie jest ona adresatem decyzji KE. Takie rozumowanie sądu zostało oparte na wypracowanej w europejskim prawie konkurencji doktrynie jednolitego organizmu gospodarczego (tzw. *single economic unit*). Sąd pierwszej instancji powołał się przy tym zarówno na wyrok w sprawie *Akzo* (sprawa C-97/08), który odnosił się do przypisania odpowiedzialności spółce dominującej za niezgodne z prawem zachowanie jej spółki zależnej, jak i na opinię rzecznika generalnego Wahla w sprawie C-724/17 (*Skanska*) dotyczącą zasady ciągłości gospodarczej. Dodatkowo w celu zagwarantowania skuteczności dyrektywy odszkodowawczej w odniesieniu do podziału ciężaru dowodu między stronami, sąd postanowił interpretować ww. doktrynę w świetle zasad dyrektywy o odszkodowaniach.

Man Truck & Bus Iberia S.A. złożył apelację od tego wyroku i została ona uwzględniona przez sąd drugiej instancji¹⁴. Sąd okręgowy w Walencji w wyroku z dnia 5 grudnia 2019 r. uznał, że **odpowiedzialność za szkody wynikające z naruszenia unijnych reguł konkurencji jest osobista i za szkody odpowiada tylko ten podmiot, który naruszył przepisy**. W sprawie analizowanej przez sąd w Walencji brak było dowodów na udział hiszpańskiej spółki zależnej MAN w kartelu zakwestionowanym przez KE. Rola hiszpańskiej spółki-córki MAN polegała jedynie na dystrybucji samochodów ciężarowych w Hiszpanii, bez wpływu na działania uczestników kartelu. Jak wyraźnie podkreślił sąd drugiej instancji, sam fakt, że pozwany w trakcie trwania kartelu był częścią grupy kapitałowej MAN, nie oznacza, że może on zostać pociągnięty do odpowiedzialności za wszelkie szkody spowodowane antykonkurencyjnym zachowaniem jego spółki dominującej. Tym

¹³ Komunikat KE: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_16_2582.

¹⁴ Wyr. sądu okręgowego w Walencji z 5.12.2019 r., nr 1614/2019.

samym zakresie odpowiedzialności podmiotowej pozostał ograniczony jedynie do bezpośrednich adresatów decyzji KE.

IV. Podsumowanie

Zakres odpowiedzialności uczestników kartelu wobec podmiotów trzecich został szeroko określony w przepisach dyrektywy odszkodowawczej oraz implementującej ją ustawy. Z wymienionych wyżej przepisów wyraźnie wynika, że z roszczeniem o odszkodowanie może wystąpić każdy podmiot, który czuje się poszkodowany praktykami uczestników kartelu. Nie jest przy tym wymagane wykazanie bezpośrednich stosunków umownych z uczestnikami kartelu. Tak więc z roszczeniem mogą wystąpić zarówno bezpośrednio poszkodowani kontrahenci, jak i dalsi odbiorcy czy dostawcy produktów i usług od/dla uczestników kartelu. Oznacza to, że wszystkie podmioty występujące w łańcuchu dostaw (relacja wertykalna), niezależnie od ich poziomu i „odległości” od sprawcy naruszenia, mają prawo do dochodzenia odszkodowania.

Mimo tak szerokiego zakresu odpowiedzialności podmiotowej, na przestrzeni ostatnich lat pojawiały się – i nadal pojawiają – wątpliwości dotyczące uprawnień pokrzywdzonych. W szczególności dotyczy to podmiotów pośrednio poszkodowanych, które nie występują w łańcuchu dostaw uczestników kartelu. Szczególną rolę w wyjaśnieniu tych wątpliwości odegrały sprawy odszkodowawcze będące pokłosiem tzw. kartelu windowego. TSUE, odpowiadając na pytania prejudycjalne sądów krajowych, kilkakrotnie rozszerzała odpowiedzialność podmiotową uczestników kartelu, odwołując się do tzw. efektu parasola cenowego. Jeśli inni uczestnicy rynku (nie uczestniczący w kartelu) podnoszą swoje ceny na skutek działania kartelu i jest to ich autonomiczna decyzja, to klienci i kontrahenci takich podmiotów mają również prawo do odszkodowania. Nie jest do tego wymaga relacja kontraktowa między uczestnikami kartelu a poszkodowanym. Dobrym przykładem takiego podejścia jest najnowsze orzeczenie w sprawie *Otis*, w którym sądy przyznały prawo do odszkodowania podmiotom publicznym przyznającym dotacje konkurentom uczestników kartelu. Brak działalności na rynku właściwym, na którym działają uczestnicy kartelu oraz szkoda pośrednia po stronie organu nie stanowią przeszkody w dochodzeniu roszczeń za naruszenie prawa konkurencji. Zakaz karteli służy bowiem również ochronie interesów finansowych podmiotów, które muszą ponosić dodatkowe koszty wynikające z zakłócenia warunków rynkowych. Gdyby nie działalność uczestników kartelu, takie podmioty mogłyby zaoszczędzone środki przeznaczyć na inne cele, często bardzo istotne społecznie.

Podobne wyroki zapadały w sprawach odszkodowawczych przeciwko uczestnikom kartelu szynowego w Niemczech. Sądy potwierdziły, że szkoda może wystąpić na skutek zmian cen dokonanych przez podmioty zewnętrzne – nieuczestniczące w kartelu. Klienci takich podmiotów mają pełne prawo do dochodzenia odszkodowania. Sądy podważały jednak szanse konsumentów (finalnych odbiorców towarów lub usług) na dochodzenie roszczeń. Po stronie tych ostatnich występują często jedynie niewielkie i tzw. „rozproszone” szkody. Każdy wzrost cen związany z kartelem zostaje na nich przeniesiony jedynie w małym lub fragmentarycznym stopniu, co powoduje, że praktycznie nie ma możliwości udowodnienia, że wzrost ten został przeniesiony. Dodatkowo w przypadku usług publicznych – z uwagi na interes społeczny – przeniesienie nadwyżki może w ogóle nie nastąpić. Zatem w takim przypadku uprawnienie konsumentów do dochodzenia roszczeń staje się czysto

teoretyczne. Dlatego obrona oparta na *passing on effect* nie może być uwzględniana przez sądy orzekające w tego typu sprawach. W przeciwnym razie karteliści nie ponosiliby odpowiedzialności za swoje działanie, a zasady płynące z prawa UE miałyby jedynie iluzoryczny charakter.

Mimo tak szerokiej odpowiedzialności kartelistów, w Polsce postępowania sądowe na podstawie omawianej ustawy należą do rzadkości. Do czasu wejścia w życie ustawy transponującej dyrektywę odszkodowawczą było ich bardzo niewiele i zazwyczaj powództwa były oddalane z powodu niewykazania szkody. Zabierając się do pisania tego artykułu, zwróciliśmy się do wszystkich sądów okręgowych z zapytaniem, czy prowadzą sprawy w oparciu o ustawę o roszczeniach o naprawienie szkody wyrządzonej przez naruszenie prawa konkurencji¹⁵. Pomijając odpowiedzi, z których wynika, że sądy myślą tę ustawę z ustawą o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, wygląda na to, że mimo, że ustawa obowiązuje już od ponad dwóch lat, w oparciu o jej przepisy toczy się jedynie kilka postępowań sądowych.

Przed Sądem Okręgowym w Gdańsku toczyły się 4 postępowania w oparciu o wymienioną wyżej ustawę, które zakończyły się dwoma wyrokami uwzględniającymi powództwa, w pozostałych dwóch sprawach odrzucono zaś pozew i cofnięto powództwo. Natomiast przed Sądem Okręgowym w Warszawie toczą obecnie się co najmniej dwa postępowania o odszkodowania o naruszenie prawa konkurencji. W ramach tych postępowań duże sieci handlowe oraz sieci odzieżowe dochodzą roszczeń wobec banków i organizacji kartowych MasterCard i VISA dotyczących zawyżania opłat interchange (Godusławski, 2018). W jednej ze spraw powód zarzuca bankom działającym w Polsce udział w bezprawnym porozumieniu ograniczającym konkurencję na rynku usług acquiringowych związanych z regulowaniem zobowiązań klientów wobec powoda z tytułu płatności za nabywane przez nich towary za pomocą kart płatniczych na terytorium Polski¹⁶.

Bibliografia

Godusławski, B. (2018). Banki pozwane za opłaty od kart płatniczych. *Dziennika Gazeta Prawna*. Pozyskano z: <https://biznes.gazetaprawna.pl/artykuly/1199912,oplat-interchange-banki-pozwane-za-zawyzenie-oplat.html?r=30683> (data dostępu 5.04.2020).

¹⁵ Treść pytań zadanych sądom okręgowym:

1. Czy przed Sądem Okręgowym toczą się lub toczyły się postępowania wszczęte na podstawie przepisów ustawy z dnia 21.04.2017 r. o roszczeniach o naprawienie szkody wyrządzonej przez naruszenie prawa konkurencji (DzU z 2017 r. poz. 1132)? Jeśli tak, proszę wskazać, ile w sumie było takich postępowań (łącznie z toczącymi się obecnie).
2. Ile pozwów bazujących na przepisach ustawy z dnia 21.04.2017 r. o roszczeniach o naprawienie szkody wyrządzonej przez naruszenie prawa konkurencji (DzU z 2017 r. poz. 1132) zostało odrzuconych przez Sąd Okręgowy?
3. W ilu postępowaniach wszczętych na podstawie przepisów ustawy z dnia 21.04.2017 r. o roszczeniach o naprawienie szkody wyrządzonej przez naruszenie prawa konkurencji (DzU z 2017 r. poz. 1132) Sąd Okręgowy wydał wyroki zasądzające odszkodowanie na rzecz powoda?
4. W ilu postępowaniach wszczętych na podstawie przepisów ustawy z dnia 21.04.2017 r. o roszczeniach o naprawienie szkody wyrządzonej przez naruszenie prawa konkurencji (DzU z 2017 r. poz. 1132) Sąd Okręgowy wydał wyroki oddalające powództwo?

¹⁶ Skrócone Skonsolidowane Sprawozdanie Finansowe Grupy mBanku S.A. za III kwartał 2019 roku.